

SUOMALAISESTA ELOKUVASTA INTOHIMOISESTI MUTTA SEKAVASTI

Jaana Semeri & Leena Virtanen (2023) *Neitoperhot ja pahanhautojat: Naiset tekevät elokuvia*. Jyväskylä: Atena. 225 s.

Jaana Semerin ja Leena Virtasen kirja *Neitoperhot ja pahanhautojat* esittelee suomalaisen elokuvan naisia ja osoittaa kunnioitusta heidän panokselleen taiteen ja työolojen edistämiseksi. Kirjasta välittyy raivo alan epäkohdista sekä into, jota kirjoittajat ja heidän haastattelemansa elokuvantekijät tuntevat elokuvia ja niiden tekemistä kohtaan. Vaikka teoksessa käydään läpi epäoikeudenmukaisuuksia, jotka ilmenevät niin elokuvan opiskelun ja tekemisen kuin elokuvien representaatioiden ja näkökulmien tasolla, kirjassa painotetaan myös onnistumisia, solidaarisuutta ja elokuvien tekemisen ja katsomisen hauskuutta.

Kirjoittajat luonnostelevat elokuva-alan naisten historiaa, mutta keskittyvät 2010-luvulla alkaneeseen murrokseen, jossa alalla näkyy enemmän naisia opiskelijoissa, tekijöissä ja teosten hahmoissa. Tämä yhdistetään muutoksiin elokuvien taiteellisessa tasossa ja tuotantojen tunnelmissa. Kirjoittajat pohtivat muutoksien syitä lähestymällä elokuvaa taide-
muotona monipuolisesti: kirjan luvut eroavat kiitettävästi toisistaan käsitellessään muun muassa tuotantovaiheita, genrejä ja yksittäisten kohtausten lähilukua.

Neitoperhot ja pahanhautojat on vahvimillaan ja antoisimmillaan, kun se rakentuu Semerin ja Virtasen tekemien haastattelujen ympärille. Haastateltavina on lähinnä ohjaajia, mutta kiinnostavaa sanottavaa alalta kuullaan myös muun muassa tuottajilta ja roolittajalta. Elokuvantekijät kuvailevat ja kritisoivat työoloja, kertovat esikuvistaan ja saamastaan kannustuksesta sekä refleктоivat omaa rooliaan

naisina elokuva-alalla. Kirjan tekijät asettavat haastateltavat keskusteluun keskenään, mikä rikastaa käsitystä siitä, miltä tuntuu naisena tehdä elokuvia.

Kirja vakuuttaa haastattelujen ja tilastojen avulla naisten marginaalisesta asemasta elokuva-alalla, mutta muistuttaa myös siitä, että naiset ovat aina olleet tekemässä elokuvia. Naisista ei tehdä passiivisia epätasa-arvon uhreja, vaan vaikeuksien huomioimisen lisäksi Semeri ja Virtanen kirjoittavat tekijöiden onnistumisista. Teos ei myöskään rajoitu alan tilan kritiikkiin, vaan kertoo tavoista, joilla naiset ovat alalla tukeneet toisiaan ja kehittäneet toimintatapoja tasa-arvon toteutumisen edistämiseksi. Kirjalla juhlistetaan aikaansaattaa muutosta ja osoitetaan sen olevan mahdollista.

Kunnianhimoista mutta sekavaa

Kirjoittajien kunnianhimoinen pyrkimys ymmärtää alan muutosta tekee kirjasta kiinnostavan, mutta siitä seuraa myös sen isoimmat ongelmat. Koska muutos alalla koskee koulutusta, tuotantoprosessia, elokuvien sisältöä ja alasta käytyä keskustelua, on hyödyllistä lähestyä aihetta monelta kantilta. Valitettavasti kirjoittajat eivät kuitenkaan usein solmi käsittelemiään aiheita yhteen, joten lukukokemuksena *Neitoperhot ja pahanhautojat* on sekava ja hajanainen, mikä häiritsee kiinnostavaan aiheeseen uppoutumista ja viimein kokonaiskuvan luomista.

Kirjasta jääkin epätasainen vaikutelma.

Välillä teksti on erittäin sujuvaa, lukeminen nautinnollista ja sisältö tarjoaa uusia oivalluksia (kuten läheisyyskoordinointia käsittelevä luku), toisinaan mutkia vedetään suoriksi melko kiusaannuttavallakin tavalla (erityisesti kauhun naiskuvaa käsittelevä luku). Lisäksi on osioita, joissa nytkähdellään vauhtiin ja pysähdyksiin lukemista häiritsevällä tavalla (esimerkiksi luku ”Paholainen on nainen”). Monet osiot tuntuvat kiireisesti tai huolimattomasti kootuilta, eivätkä aiheet aina muodosta yhteyttä toisiinsa edes lukujen sisällä, vaan lukija jätetään toistuvasti hämmentymään hyppäyksistä ja irrallisuudesta. Populaariksi tietokirjaksi teos odottaa liikaa lukijan kursivan teoksesta kokonaisuuden, varsinkin kun sidoksisuus on välillä kadoksissa jopa virketasolla.

Jäin kaipaamaan myös sitä, että Semeri ja Virtanen olisivat avanneet enemmän tekemään valintoja teoksen rajauksessa ja aiheiden järjestyksessä. Johdannossa kirjoittajat kertovat valikoineensa kirjoitettavaa lähinnä omien kiinnostuksenkohteidensa ja intuitioiden perusteella, mutta näinkin tehtyjä valintoja voisi silti reflektoida auki lukijalle. Teos olettaa hieman liikaa, että lukija on jo kirjoittajien kanssa samalla sivulla aiheesta, sen sijaan että käyttäisi aikaa tulkintojen ja valintojen parempaan perustelemiseen. Välillä tulee olo, että kirjoittajat ovat vedonneet henkilökohtaisuuteen ja rajauksen löyhyyteen osittain laiskuuttaan: näin valintoja ei tarvitse sen kummemmin perustella tai yhteyksiä osoitella.

Rentoutta on haettu myös kirjoitustyyllillä, josta kirjoittajat mainitsevatkin, että kirosoja lipsui tekstiin. Rupatteleva tyyli, johon kiroilun lisäksi kuuluvat muut puhekielisyydet ja englanninkieliset fraasit, toimii enimmäkseen, ja on mukavaa lukea tietokirjaa, joka ei yritä vaikuttaa asiantuntevalta muodollisuuksien avulla. Kirjan tekijät eivät välitä patriarkaalisen professionaalisuuden vaatimuksista ja hyvä niin. Mutta tästäkin herää epäily, että rentous ja kepeys on ollut toisinaan enemmän vaivannäön puutetta kuin perusteltua kapinaa.

Tekijyydestä ja vastuusta

Irrallisuuden ja sekavuuden lisäksi teoksen isoin ongelma on tekijyyden käsittelyn jääminen rajoittuneeksi. Kysymyksiin siitä, miksi

painotetaan ohjaajaa tai miksi keskitytään vain naisena olemiseen, ei syvällisesti ja tyydyttävästi vastata. Toisinaan tartutaan tekijöiden ikään ja opiskelutaustaan, mutta viimeistä lukua lukuun ottamatta tekijyyden mahdollisuuksia ei tarkastella intersektionaalisesti.

Valkoisten cisnaisten suhteen kirjoittajat ovat pyrkineet moniäänisyyteen: he ovat ottaneet mukaan kokemuksia ja näkemyksiä ihmisiltä, jotka ovat työskennelleet eri työtehtävissä eri vuosikymmeninä ja joilla on keskenään ristiriitaista sanottavaa aiheista. Tämä on arvokasta tilan ja ilman antamista keskustelulle, jolle kirjan viimeisellä sivullakaan ei ole tarkoitus laittaa lopullista pistettä. Teos olisi kuitenkin hyötynyt syvemmästä itserefleksivästä siitä, miten tekijäisyys ja ääni siinä näkyvät, ja mitä Semeri ja Virtanen niillä tarkoittavat.

Esimerkiksi johdantoluvussa tekijät esittävät oudon väitteen, että he ovat kirjoittaneet kirjan, mutta sen ääni on elokuva-alan naisten. Sitaattien valitseminen, toisiinsa liittäminen ja kontekstointi ovat kirjoittajien tekemiä valintoja, eli mitä vahvimmin heidän ääntään. Kirjoittajien vetoaminen objektiivisuuteen on keino vältellä vastuuta siitä, mitä sanotaan ja miten se kehystetään.

Tässä näkyy myös, miten intersektionaalisuus ei aivan yllä teoksen ytimiin, mistä räikein esimerkki on Yolanda Correa Brownin puheenvuoron siteeraaminen. Semeri ja Virtanen osallistuivat *Parvet*-elokuvan tuotantoa esittelevään tapahtumaan yleisönä ja lainaavat pitkän pätkän siellä esiintyneen Correa Brownin puheesta siitä, miksi on rankkaa olla ainoana marginalisoituna tuotannoissa mukana. Sitaattia ei kontekstoida edes maininnalla siitä, kuinka valkoisia suomalaiset elokuvatuotannot ovat, mutta puheenvuoro jää irralliseksi myös siksi, että sitä ei laiteta keskusteluun kirjan muiden haastattelujen kanssa.

Etnisyys, rodullistaminen ja rasismi, jotka vaikuttavat elokuva-alan naisten toimintaan ja kokemuksiin, otetaan puheenaiheeksi vasta viimeisessä luvussa. Osana sitäkin ne jäävät vain yhdeksi aiheeksi muun muassa äänisuunnittelun ja koronan jälkimaininkien käsittelyn rinnalle. Näin pidetään yllä käsitystä, että keskustelut elokuvan tasa-arvokysymyksistä koskevat pääasiassa valkoisia cisnaisia.

Jos kirjoittajat ajattelevat antavansa elokuvantekijöille äänen, ketkä he lopulta näkevät

kuuluvan tähän tekijöiden joukkoon ja millaiseksi he nuo äänet rakentavat? Ovatko äänet nivoutuneita yhteiseen keskusteluun vai irrallisia sivuhuomioita, jotka on kuin viime tipassa lisätty mukaan? Teoksen suhde marginaaliin ja marginalisoimiseen jääkin ongelmalliseksi, koska tämä sivuhuomioksi jääminen on tietysti jotain, mistä marginalisoidut ryhmät toistuvasti kärsivät.

Neitoperhot ja pahanhautojat ei siis ole järin viimeistelty kirja suomalaisesta elokuvasta ja sukupuolesta. Kirjan into, raivo ja välittäminen ovat kuitenkin tarttuvia, vaikka esimerkiksi raivon olisi toivonut kohdistuvan myös alan rasismia kohtaan. Erityisen hyvin kirjassa toimivat osiot, joiden keskiössä on haastateltavien panos ja jotka on aiheeltaan tarkasti rajattu, kuten rahoitusprosessia ja läheisyyskoordinaattorien käyttöä käsittelevät luvut. Sen sijaan Semerin ja Virtasen omat analyysit jäävät usein pinnallisiksi tai tuttua toistaviksi. Kirjoittajat ovat hyviä tunnistamaan kiinnostavia teemoja, mutta eivät aina hyviä selittämään niitä.

Kati Aakkonen

FM, väitöskirjatutkija, nykykulttuurin tutkimus, Jyväskylän yliopisto